

DESTINASJONSANALYSE SØRLANDSKYSTEN

Forord

Menon har utarbeidet ni destinasjonsanalyser for ulike regioner i Norge, hvorav destinasjonsanalysen av Sørlandskysten er én av dem. Arbeidet med destinasjonsanalysen er finansiert av NHO Reiseliv. Formålet med oppdraget er å lage et kunnskapsgrunnlag om reiselivets utvikling og struktur i regionen, samt å belyse reiselivets økonomiske verdi.

Prosjektet har vært ledet av Live Nerdrum og Glenn Widenhofer, med Henrik Foseid, Andreas Cappelen, Karen R. Berg og Erlend Lund som prosjektmedarbeidere. Erik Jakobsen har vært ansvarlig partner og kvalitetssikrer.

Menon Economics er et forskningsbasert analyse- og rådgivningsselskap i skjæringspunktet mellom samfunnsøkonomi og strategi. Vi tilbyr analyse- og rådgivningstjenester til bedrifter, organisasjoner, kommuner, fylker og departementer. Vårt hovedfokus ligger på empiriske analyser av økonomisk politikk, og våre medarbeidere har økonomisk kompetanse på et høyt vitenskapelig nivå.

Vi takker for et spennende oppdrag. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

September 2024

Live Nerdrum
Senior Analyst
Menon Economics

Glenn Widenhofer
Senior Economist
Menon Economics

Erik Jakobsen
Partner og styreleder
Menon Economics

I denne analysen kartlegges reiselivet på Sørlandskysten fra to perspektiver. Vi kartlegger først **markedspektivet**, hvor man identifiserer tilreisende og måler deres forbruk fordelt på ulike vare- og tjenestetyper. Identifisering av ulike typer gjestedøgn med tilhørende forbruk står sentralt i dette perspektivet. Analysen omfatter tilreisende til Sørlandskysten, og inkluderer ikke lokalbefolkning som reiser innad i regionen. Videre vurderer vi reiselivet med et **næringsperspektiv**, hvor vi identifiserer bedrifter innen overnatting, servering, opplevelser, transport og formidling, og måler deres økonomiske aktivitet.

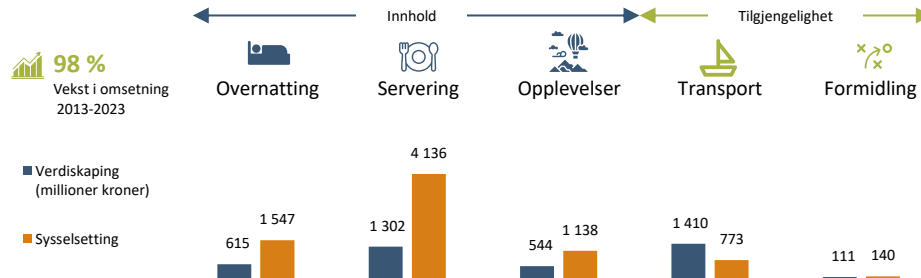
Markedspektivet (2023)

5,1 mill. gjestedøgn i regionen... ...som legger grunnlag for

Næringsperspektivet (2023)

Reiselivsnæringsens fem bransjer og deres økonomiske betydning

Sørlandskystens særpreg, muligheter og utfordringer

Særpreg

- Små tettsteder og byer som inviterer tilreisende til å oppleve det beste av norske strender, skjærgårder, små øyer og vakker kystnatur.
- En tydelig sommerhyttedestinasjon
- Stor variasjon i aktivitetstilbud og attraksjoner

Muligheter

- Utvikling av vinter- og helårsopplevelser
- Utvidelse av Sørlandskystens profil
- Produktutvikling i opplevelser som tiltrekker fritidsboligturister (for eksempel kajakkutleie)
- Høyere eksport, altså flere utenlandsturister som blir lengre og har større totalt ferieforbruk.

Utfordringer

- Sørlandskysten har en svært spisset sesongprofil konsentrert rundt sommeren
- Fritidsboligturister og campingturister har relativt lavt døgnforbruk

Innhold

Reiselivet på Sørlandskysten

Markedsperspektivet – tilreisende på Sørlandskysten

Næringsperspektivet – reiselivsnæringen på Sørlandskysten

Vedlegg

Sørlandet er en kystperle med både idyllisk natur og et bredt spekter av aktiviteter og kulturtilbud

De fleste forbinder Sørlandskysten¹ med sol, sommer og uteaktiviteter. Hele veien fra Risør til Mandal finnes idylliske små tettsteder og byer som inviterer tilreisende til å oppleve det beste av norske strender, skjærgårder, små øyer og vakker kystnatur. Her finner vi også den marine nasjonalparken Raet.

I tillegg til å kunne by på en rekke aktiviteter og opplevelsesbasert reiseliv i tilknytning til kysten finnes det et stort kulturtilbud som spenner fra museer til populære musikkfestivaler. Sørlandet er også blitt omtalt som barnas landsdel. En viktig årsak til dette er den svært populære dyreparken i Kristiansand som i mange år har vært en av Norges mest besøkte attraksjoner og reisemål for barnefamilier.

Kart som illustrerer kommunene på Sørlandskysten (i mørkeblått). Kilde: Menon Economics

Særpreg, muligheter og utfordringer for reiselivet på Sørlandskysten

Særpreg

- Sørlandskysten består av idylliske små tettsteder og byer som inviterer tilreisende til å oppleve det beste av norske strender, skjærgårder, små øyer og vakker kystnatur.
- Sørlandskysten har stor variasjon i aktivitetstilbud og attraksjoner med en rekke festivaler, friluftaktiviteter og et øvrig kulturtilbud, og ikke minst dyreparken, som har vært et lokomotiv for Sørlandets reiseliv.
- Sørlandet skiller seg klart ut som en sommerhyttedestinasjon, med høy andel fritidsboligturisme konsentrert rundt sommeren.

Muligheter

- Utvikling av vinter- og helårsopplevelser kan bidra til utjevning av besøkende på tvers av året.
- Utvidelse av Sørlandskystens profil, eksempelvis gjennom å bygge videre på Dyreparken og Color Line som lokomotiver.
- Produktutvikling i opplevelser som tiltrekker fritidsboligturister (e.g. kayakutleie).
- Høyere eksport, altså flere utenlandsturister som blir lengre og har større totalt ferieforbruk.

Utfordringer

- Sørlandskysten har en svært spisset sesongprofil konsentrert rundt sommeren. En flatere sesongprofil er generelt forbundet med en rekke positive effekter, særlig gjennom å legge til rette for flere heltidsstillinger, som bidrar til økt kompetanse i bedriftene, høyere kvalitet på produktet og lavere opplæringskostnader for bedriftene.
- Fritidsboligturister og campingturister har relativt lavt døgnforbruk.

Utenlandsandelen på hoteller og camping er relativt lav på Sørlandskysten, som impliserer et uforløst mulighetsrom

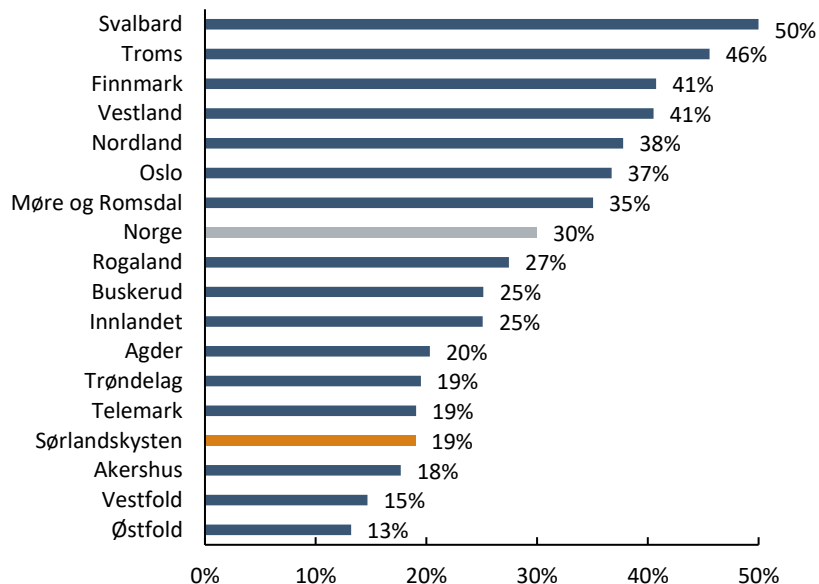
I forhold til andre reiseleivsdestinasjoner er utenlandsandelen av de besøkende på Sørlandskysten lav. Kun 19 prosent av de besøkende på hoteller og camping kommer utenfra Norge. På nasjonalt nivå er denne andelen på 30 prosent. Figuren til høyre illustrerer utenlandsandelen i ulike fylker sammenlignet med Sørlandskysten som region.

At det kommer såpass få besøkende fra utlandet til Sørlandskysten kan skyldes mangel på internasjonal markedsføring og promotering av regionen. Mens andre destinasjoner som Oslo og Bergen har vært gjenstand for omfattende internasjonal markedsføring, kan Sørlandskysten ha vært mindre synlig på den globale reiselivsscenen. Videre er Sørlandskysten kjent for sin naturskjønnhet, men mangler muligens de ikoniske landemerkene og arrangementene som tiltrekker internasjonale turister i større omfang.

Uavhengig av årsaker, impliserer den lave andelen utenlandske tilreisende et mulighetsrom, enten i å øke totalt antall tilreisende, eller ved å skifte mot en høyere andel utenlandsk tilreisende. Utenlandske tilreisende har som regel lengre opphold enn norske tilreisende, og følgelig høyere totalt ferieforbruk tross relativt like nivåer på døgnforbruk.¹

Utenlandsandel på hoteller og camping i forskjellige fylker og på Sørlandskysten, i 2023.

Kilde: SSB

Sørlandskystens reiseliv består av blant annet to distinkte lokomotiver som kan spilles på for å skape videre vekst

Sørlandskystens reiseliv har to spesielt viktige lokomotiver, som driver verdiskaping og skaper muligheter for regionen - **Dyreparken** og **Color Line**. Disse bidrar samlet til i underkant av en tredjedel av regionens verdiskaping i reiselivet. Verdiene skapes imidlertid på svært ulike måter. Dyreparken, som kjent attraksjon, tiltrekker besøkende og skaper aktiviteter i regionen. Color Line skaper verdier som selvstendig attraksjon, men fungerer også som en viktig kanal for å bringe turister til Sørlandskysten.

Color Lines rute mellom Kristiansand og Hirtshals legger til rette for enkel og rask forbindelse for både norske og utenlandske reisende, og fungerer både som en utfalls- og innfallsport for turister. Dette er positivt for reiselivet i Kristiansand ettersom mange norske reisende blir i regionen før og etter avreise med fergen, samtidig som ruten bidrar til en strøm av utenlandske turister fra kontinentet. **Utenlandske passasjerer brakt inn av Color Line tilbringer i snitt seks overnattinger i Norge per rute.**

Dyreparken i Kristiansand, helårsåpen siden 1970, er Norges største fornøylespark og har vært en av de aller største barne- og familieattraksjonene i Kristiansand og Sørlandskysten i mange år. Parken tiltrekker seg besøkende fra både inn- og utland og har de siste ti årene hatt **årlige besøkstall på rundt en million.**¹

Disse lokomotivene bidrar til å skape **muligheter** for regionen. Det ligger et stort potensiale i å få både de norske og utenlandske reisende til å bli i regionen før eller etter at de reiser med fergen. Attraksjoner som nye **Kunstsilo-museet**, som er komplementært med en barne- og familieattraksjon (som Dyreparken) ligger i umiddelbar nærhet fra fergekaien og er et eksempel på en komplementær utvikling av Sørlandskysten som reisedestinasjon

Innhold

Reiselivet på Sørlandskysten

Markedsperspektivet – tilreisende på Sørlandskysten

Næringsperspektivet – reiselivsnæringen på Sørlandskysten

Vedlegg

Metode for beregning av økonomisk aktivitet som følger av tilreisende

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvem de tilreisende er og hvilken verdi de bidrar med til regionen. Kapitlet er delt inn i tre deler. Del 1 kartlegger omfanget av gjestedøgn fra fem segmenter: hotell, camping, cruise, fritidsboliger og Airbnb. Vi ser også på hvordan disse segmentene har utviklet seg, når på året de besøker regionen og hvor de kommer fra.

Neste del går ut på å undersøke hvor stort døgnforbruk disse segmentene har og hvordan dette forbruket fordeler seg på kategorier, som for eksempel overnatting, servering og varehandel. Døgnforbruket baserer seg på kartlegginger gjennomført av Innovasjon Norge og Transportøkonomisk institutt (TØI), samt estimeringer basert på Statistisk sentralbyrå (SSB) sine satellitregnskap, SSBs overnattingsstatistikk og Menons regnskapsdatabase.

Basert på segmentenes gjestedøgn og døgnforbruk beregner vi i tredje del de tilreisendes totale forbruk i regionen. Dette forbruket legger grunnlaget for ringvirkninger i form av verdiskaping og sysselsetting, både i regionen og i andre deler av landet.

Metodisk tilnærming til å beregne økonomisk aktivitet som følger av tilreisende til en destinasjon

Merk: Analysen fanger ikke opp det økonomiske bidraget fra tilreisende som ikke overnatter i regionen, som dagsbesøkende og gjennomreisende. Årsaken til det er at det ikke finnes statistikk på omfanget av denne typen besøkende og det tilhørende forbruket. Vi inkluderer heller ikke lokalbefolkningens forbruk knyttet til fritidsboliger, altså besøk på fritidsbolig i samme kommune den enkelte bor i. Dette følger av at deres forbruk trolig i stor grad hadde tilfalt regionen uansett og i mindre grad reflekterer en effekt av reiselivet.

Gjestedøgn på Sørlandskysten knytter seg primært til fritidsboliger, og konsentrerer seg sterkt om sommerhalvåret

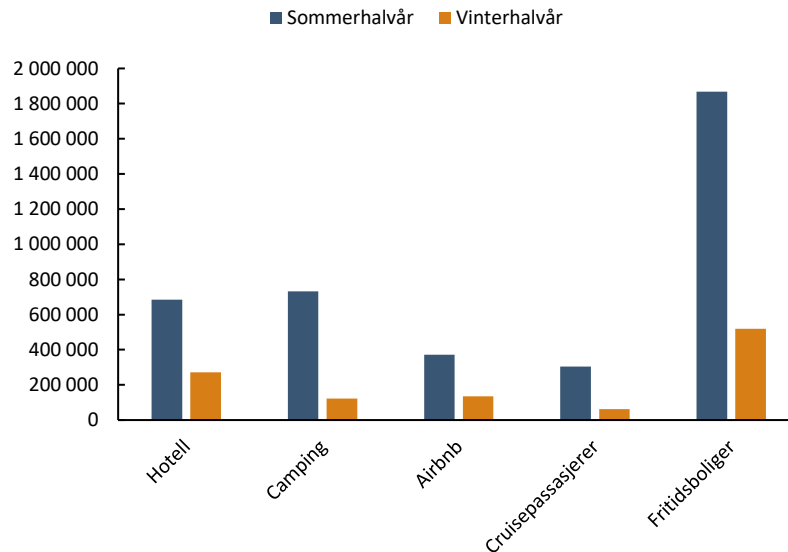
Totalt er det registrert 5 millioner gjestedøgn på sørlandskysten i 2023, fordelt på hoteller, Airbnb, camping, cruise og fritidsboliger. 78 prosent av disse finner sted i det vi har definert som sommerhalvåret, fra mai t.o.m. oktober.

Sørlandskysten er særlig preget av fritidsboligturisme (hytter, leiligheter o.l.) og hadde 2,4 millioner besøkende til fritidsboliger i 2023. Det utgjør 47 prosent av alle gjestedøgnene på Sørlandskysten. Nesten 80 prosent av gjestedøgnene på fritidsbolig finner sted i sommerhalvåret, noe som henger tett sammen med at fritidsboligene primært ligger langs kysten.

Hoteller i regionen registrerte totalt 960 000 gjestedøgn i 2023. Mange av hotellene er lokalisert i Kristiansand, som er den største byen på Sørlandskysten og tiltrekker seg flest besøkende. Blant hotellene i Kristiansand finner man Scandic Bystranda med 229 rom og Caledonien Hotel med 223 rom.¹

Camping stod for 850 000 gjestedøgn, der hele 86 prosent av disse fant sted i sommerhalvåret. Videre stod Airbnb for 510 000 gjestedøgn, og cruise for 370 000.

Antall gjestedøgn i 2023 på Sørlandskysten fordelt på segment og sesong. Cruise er dagsbesøkende med overnatting på skip. Sommerhalvår er fra mai t.o.m. oktober, vinterhalvår er fra november t.o.m. april. Kilde: SSB, AirDNA og Kystdatahuset

Samtlige segmenter har hatt vekst fra 2016 til 2023, noe som har resultert i 1,1 millioner nye gjestedøgn i regionen

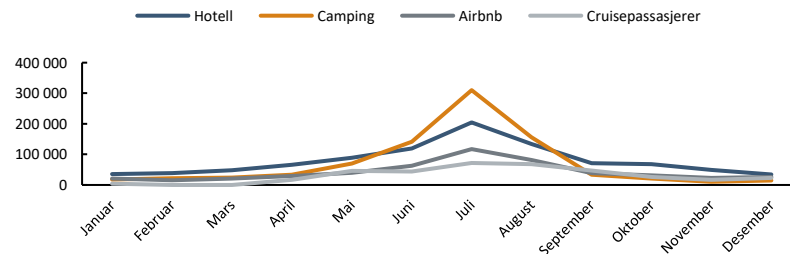
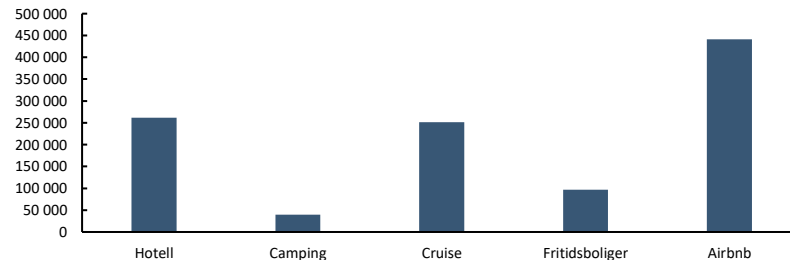
Totalt har antall gjestedøgn på Sørlandskysten økt med 1,1 millioner fra 2016 til 2023, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på 3,5 prosent.

Det har også vært størst økning i overnattinger på Airbnb, med 440 000 flere gjestedøgn i 2023 enn i 2016, noe som utgjør en gjennomsnittlig årlig vekst på 34 prosent. Også innen hotell og cruise har økningen vært stor, med henholdsvis 260 000 og 250 000 nye gjestedøgn.

Fritidsboliger har hatt lavest relativ. Økningen på 100 000 gjestedøgn, tilsvarer en relativ endring på kun fire prosent. Camping er segmentet som har bidratt til minst vekst, med 40 000 nye gjestedøgn siden 2016, noe som utgjør en økning på 5 prosent.

Som figuren nederst til høyre viser, besøker et flertall Sørlandskysten om sommeren, aller flest i juli, men også en del i juni og august. Totalt kommer hele 28 prosent av alle gjestedøgnene på camping og hotell i juli, som er høyere enn landsgjennomsnittet på 18 prosent. Den markante toppen om sommeren er spesielt tydelig for camping-segmentet.

Endringen i antall gjestedøgn mellom 2016 og 2023 fordelt på segment (øverst) og sesongprofil per segment på Sørlandskysten i 2023 (nederst). Kilde: SSB og AirDNA

Hotell: Ferie og fritidssegmentet blir stadig viktigere på Sørlandskysten, med en økning på 300 000 gjestedøgn siden 2016

I det følgende beskrives segmentspesifikke utviklingstrekk og observasjoner. Gjester på hotell kan ha tre ulike formål; ferie og fritid, yrke og kurs/konferanse.

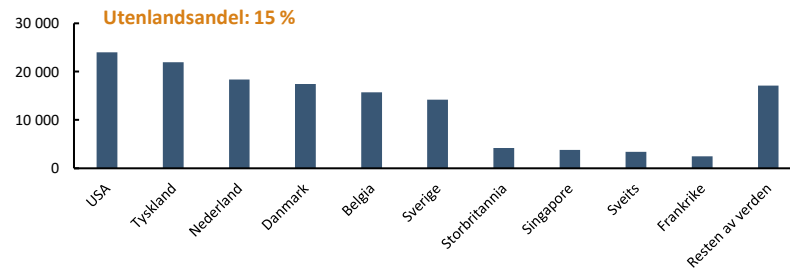
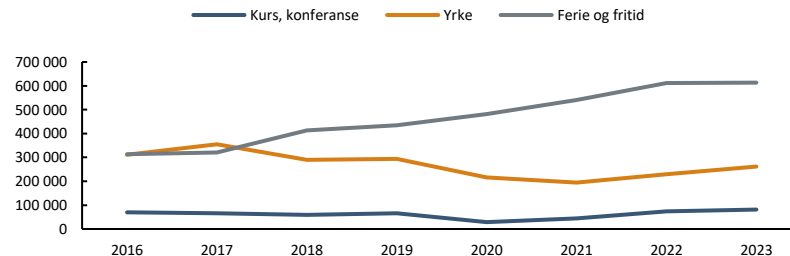
Siden 2016 har ferie- og fritidssegmentet i hoteller på Sørlandskysten hatt størst vekst, med en økning på 96 prosent, noe som tilsvarer 300 000 nye gjestedøgn. Kurs og konferanse har økt med 17 prosent siden 2016, mens yrkesreisende har hatt en nedgang på 16 prosent.

I 2016 og 2017 var det flere yrkesreisende enn ferie- og fritidsreisende. Imidlertid har kraftig vekst i ferie- og fritidssegmentet, kombinert med en nedgang i antallet yrkesreisende, resultert i at det i 2023 var 350 000 flere gjestedøgn fra feriereisende enn yrkesreisende. Det har altså vært ett skifte i destinasjonens besøksmønster.

Pandemien påvirket de ulike segmentene på forskjellige måter. Antall gjestedøgn for kurs- og konferanse og yrkesreisende opplevde en nedgang fra 2019 til 2020, mens segmentet for ferie- og fritidsreisende opplevde en økning i samme periode.

Av utenlandske tilreisende er det USA*, Tyskland og Nederland som utgjør de største gruppene. Disse står hver for mellom to og tre prosent av totale gjestedøgn. Dette kan sees opp mot nordmenn, som utgjør den største besøksgruppen, med 85 prosent av alle gjestedøgnene.

Utvikling i gjestedøgn på hotell for ulike formål (øverst) og gjestedøgn på hotell i 2023 fordelt på topp 10 utenlandske land (nederst) på Sørlandskysten. Kilde: SSB

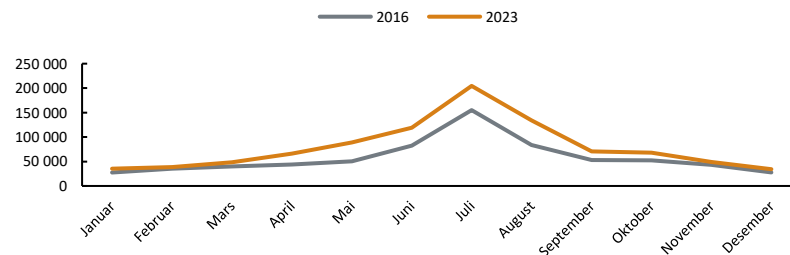
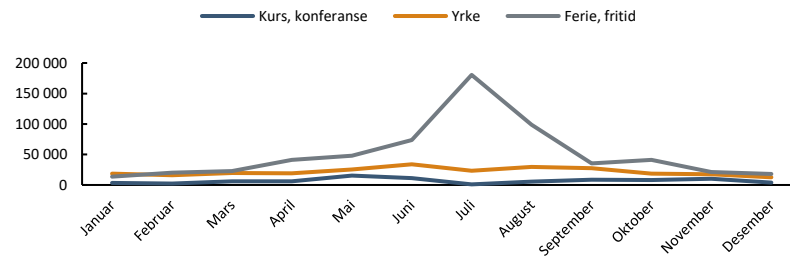
Hotell: Hotellgjestene med ferie og fritid som formål konsentrerer seg om sommermånedene, mens de yrkesreisende fordeler seg jevnere utover året

En destinasjons sesongprofil (besøksmønstre gjennom året), gir innsikt i en viktig karakteristikk ved det lokale reiselivet – nemlig hvor konsentrert reiselivsaktiviteter er i deler av året. En flatere sesongprofil er generelt forbundet med en rekke positive effekter, særlig gjennom å legge til rette for flere heltidsstillinger. Flere heltidsstillinger bidrar til økt kompetanse i bedriftene, som gir høyere kvalitet på produktet og reduserer opplæringskostnader for bedriftene. Flere heltidsstillinger kan også gi økte skatteinntekter til kommunen gjennom at arbeidstakerne bosetter seg i kommunen. I tillegg vil en flatere sesongprofil øke verdiskapingen i regionen ved å utnytte kapasiteten i reiselivet og redusere risikoen for sesongvariasjoner.

Sesongprofilen for hotellgjestedøgn viser at 78 prosent av reisende med ferie og fritid som formål besøker Sørlandskysten i sommermånedene. Nesten 30 prosent av alle gjestedøgnene for denne gruppen reisende finner sted i juli alene. Yrkesreisende og kurs og konferanse har derimot en jevnere sesongprofil, som fordeler seg 60/40 til fordel for sommermånedene.

Det har vært lite endring i regionens sesongprofilen de siste årene, noe som tyder på at det ikke har vært store endringer i destinasjonens tiltrekningskraft på tvers av sesongene. Om noe, er sesongprofilen blitt enda mer konsentrert om sommermånedene.

Sesongprofil for hotell-gjestedøgn i 2023 per formål (øverst) og sesongprofil over tid for alle gjestedøgn på hotell (nederst) på Sørlandskysten. Kilde: SSB

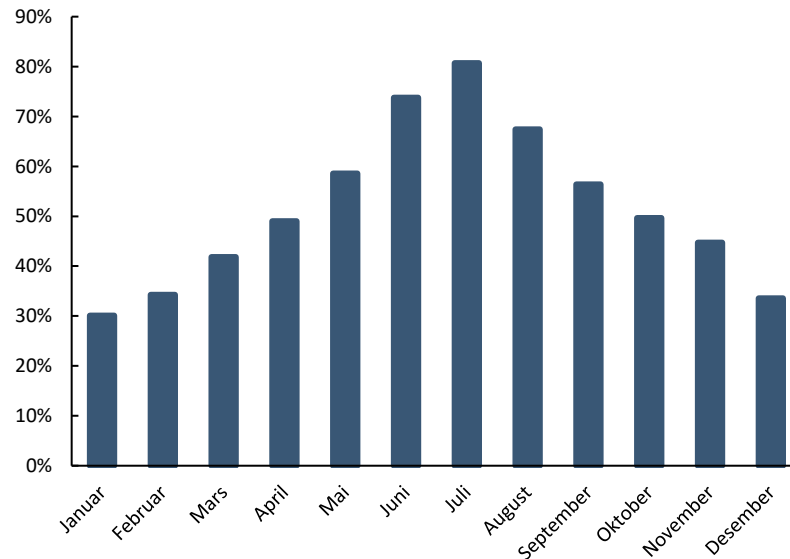

Hotell: Kapasitetsutnyttelsen på Sørlandskysten følger sesongprofilen, med økende utnyttelse jo nærmere sommeren man kommer

Kapasitetsutnyttelsen på Sørlandskysten følger i stor grad sesongprofilen, med klart flest gjestedøgn og utnyttet kapasitet på sommeren. I høysesongen var kapasitetsutnyttelsen på hotellene på Sørlandet oppe i 81 prosent på det meste, mens utnyttelsen i januar var helt nede på 30 prosent. Totalt var den gjennomsnittlige månedlige kapasitetsutnyttelsen på hotellene på Sørlandet i 2023 på 52 prosent. Kapasitetsutnyttelse er samlet gjennomsnittlig rombelegg på hotell.

SSBs overnattingsstatistikk viser at den gjennomsnittlige månedlige kapasitetsutnyttelsen på landsbasis i 2023 var 53 prosent. Kapasitetsutnyttelsen på Sørlandet er med andre ord tilnærmet likt landsgjennomsnittet. På landsbasis var det juni og august som hadde høyest kapasitetsutnyttelse, med 67 prosent belegg i begge månedene. Sørlandskysten har altså større variasjon i utnyttelsen gjennom året, tross relativt likt nivå som nasjonalt på årsbasis.

Den månedlige kapasitetsutnyttelsen på hotellrom i 2023 på Sørlandskysten. Kilde: SSB

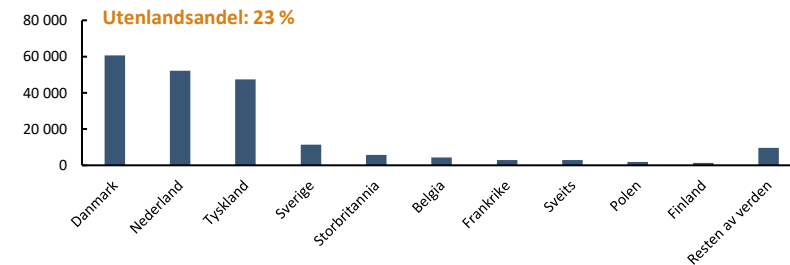
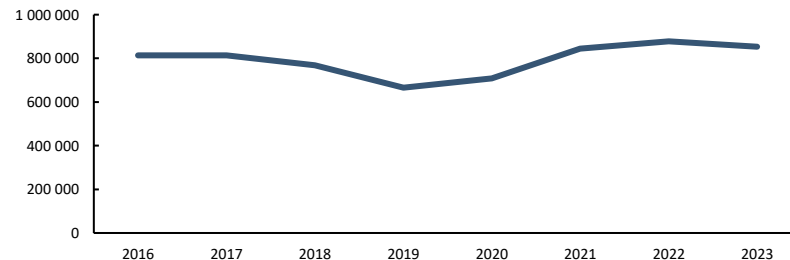

Camping: Gjestedøgn på camping har økt litt fra 2016 og de tilreisende kommer nesten utelukkende fra Europa

SSBs campingstatistikk inneholder informasjon om campingplasser, hyttegrender og vandrerhjem.¹ Campinggjestedøgnene på Sørlandskysten har økt med 40 000 fra 2016 til 2023. Dette representerer en oppgang på 5 prosent. Antall gjestedøgn falt i årene før 2019, men under pandemien opplevde campingturismen på Sørlandskysten vekst. Dette er imidlertid noe man så ved flere destinasjoner, ettersom norske turister ikke hadde like gode muligheter til å dra til utlandet, og heller ferierte innenlands.

Campingturistene kommer så å si utelukkende fra Europa. Ni prosent kommer fra andre land i Norden, mens 15 prosent kommer fra øvrige land i Europa. Danmark, Tyskland og Nederland står for henholdsvis syv, seks og seks prosent av gjestedøgnene, og er de viktigste gruppene utenom nordmenn, som til sammenligning stod for 77 prosent. At det kommer få campingturister fra utenfor Europa er ikke særegent for Sørlandskysten. Generelt er andelen fra Amerika, Asia og resten av verden svært lave på norske campingplasser.

Utvikling i gjestedøgn på camping (øverst) og gjestedøgn på camping i 2023 fordelt på topp 10 utenlandske land (nederst) på Sørlandskysten. Kilde: SSB

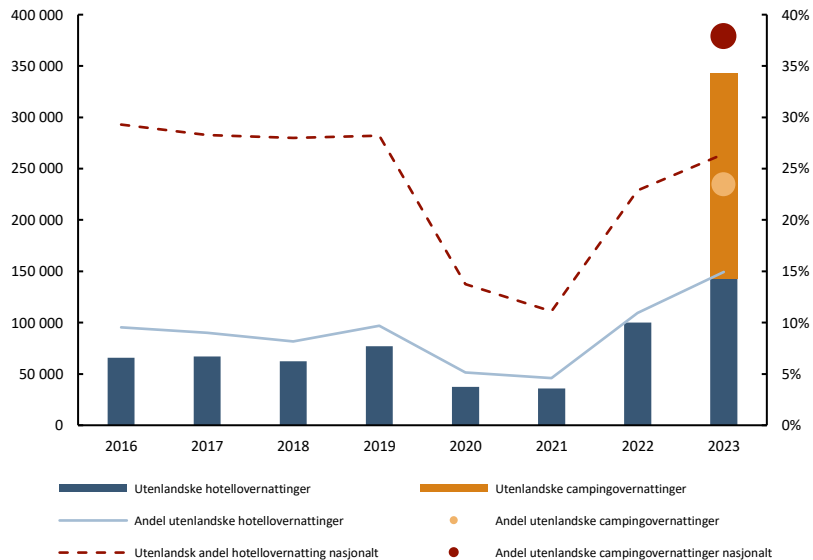
Antall utenlandske hotellovernattinger har vokst med 43 prosent det siste året

Basert på tilgjengelig data om utenlandske tilreisende til hoteller og camping kan vi beregne utenlandsandel (eksport) for disse segmentene. Andelen utenlandske hotellovernattinger på Sørlandskysten var langt lavere enn nasjonalt mellom 2016 og 2021. Derimot har utenlandsandelen på Sørlandskysten vokst etter pandemien, fra 10 til 15 prosent mellom 2019 og 2023. Den nasjonale hotellovernattingsandelen ligger over Sørlandskysten over hele perioden, men har minket noe fra 2016 til 2023. På Sørlandskysten har andelen imidlertid økt siden 2016.

Fra 2016 til 2023 har antallet utenlandske hotellovernattinger på Sørlandskysten mer enn doblet seg, med 143 000 overnattinger i 2023, som var et rekordår. På kun ett år, fra 2022 til 2023, økte antallet utenlandske overnattinger med 43 prosent. Foruten om pandemiårene har utenlandske hotellovernattinger vokst hvert år fra 2018 og frem til 2023.

Utenlandske turister sto for 23 prosent av alle campingovernattinger på Sørlandskysten i 2023, som tilsvarer totalt 200 000 overnattinger. Til sammenligning utgjør utenlandsandelen av campingovernattinger nasjonalt 38 prosent.

Antall utenlandske hotellovernattinger (utvikling) og campingovernattinger (2023)¹ (venstre akse) og andel (høyre akse), for Sørlandskysten og nasjonalt. Kilde: SSB

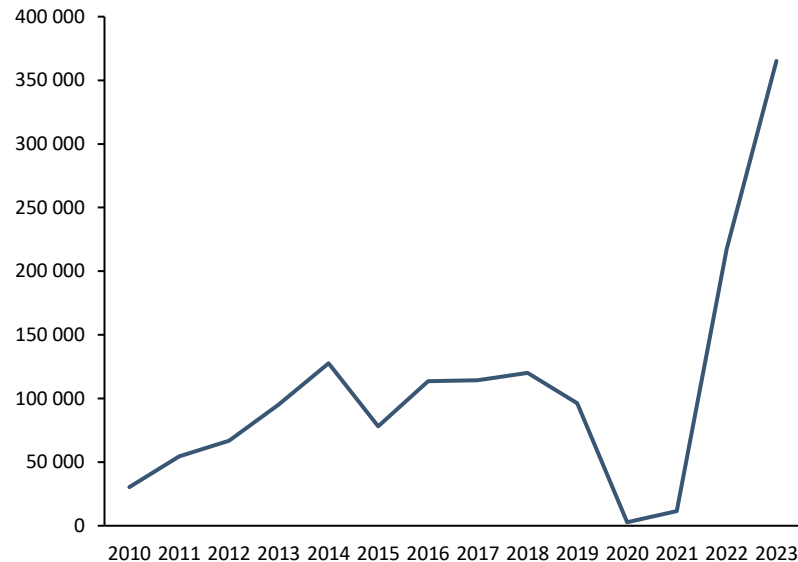
Cruise: Veksten i cruisepassasjeranløp har vært vesentlig høyere på Sørlandskysten enn nasjonalt, spesielt de siste årene

Cruiseturismen har hentet seg inn igjen etter pandemien, og nådde ett rekordnivå på Sørlandskysten i 2023, med 370 000 dagsbesøk. Kristiansand Havn er den soleklart største i regionen og tiltrekker seg flesteparten av cruiseskipene. Siden åpningen av den nye cruisekaien i 2017 har havnen ytterligere styrket sin posisjon som et sentralt stoppested mellom Oslo og Bergen.¹

Den kraftige veksten på Sørlandskysten er sterkere enn nasjonalt. På Nasjonalt nivå var det en dobling mellom 2010 og 2019, mens det på Sørlandskysten var en tredobling. Forskjellene etter pandemien har imidlertid vært enda større. På landsbasis var økningen fra 2019 til 2023 på rundt 50 prosent, mens den på sørlandskysten var på nesten 300 prosent.

Statistikken inkluderer andre fartøy enn konvensjonelle cruiseskip, for eksempel private minicruise. Det betyr at de presenterte tallene kan være noe høyere enn andre kilder. Omfanget av minicruise har økt de siste årene, og denne trenden er forventet å fortsette fremover.

Utvikling i passasjeranløp fra cruise på Sørlandskysten. Kilde: Kystdatahuset

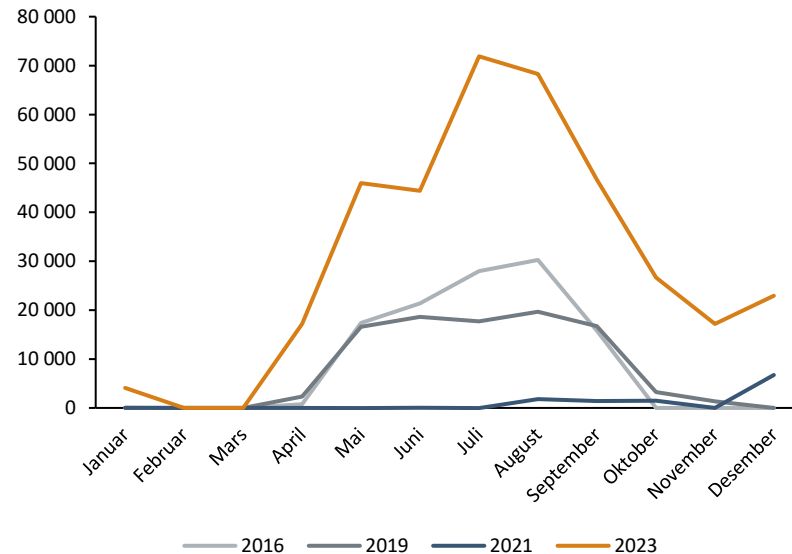

Cruise: Cruisesesongen på Sørlandskysten har blitt forlenget og det er spesielt flere tilreisende i april, oktober, november og desember

Sesongprofilen for cruise viser først og fremst at det er mest aktivitet i sommerhalvåret. I 2023 fant 83 prosent av alle passasjeranløp sted i perioden fra mai til oktober. I månedene januar, februar og mars var det tilnærmet null aktivitet fra cruiseturister. Figuren til høyre viser at antall passasjeranløp har økt betydelig i alle måneder unntatt disse tre.

Det er spesielt positivt at passasjeranløpene har økt betydelig i april, oktober, november og desember, ettersom disse månedene tidligere har hatt svært lav cruiseaktivitet. Den voksende aktiviteten bidrar til en forlenget sesong, noe som gir en jevnere fordeling av turiststrømmen gjennom året. Dette legger også til rette for helårsarbeidsplasser i reiselivsnæringen og en mer stabil inntektsstrøm.

Utvikling i sesongprofil for passasjeranløp fra cruise for ulike år på Sørlandskysten. Kilde: Kystdatahuset

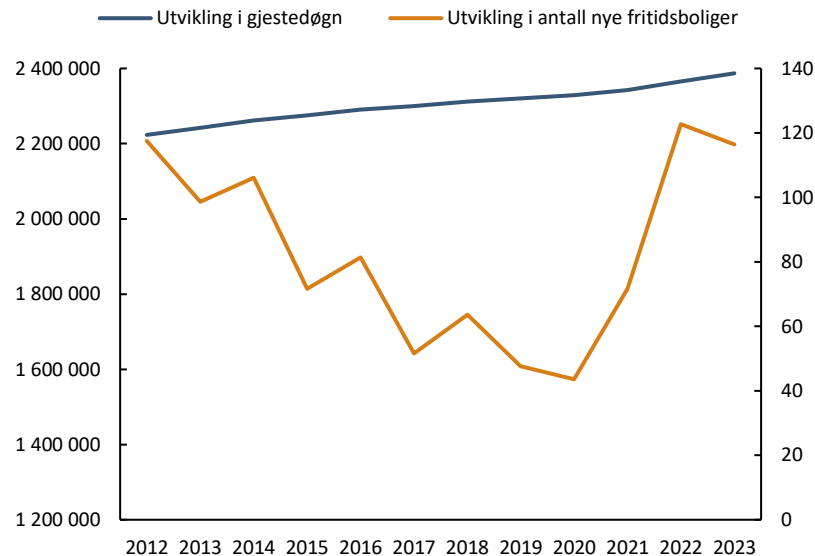

Fritidsboliger: Med ti prosent vekst siden 2010 har fritidsboligene på Sørlandskysten nådd 2,4 millioner gjestedøgn

Som tidligere beskrevet er det fritidsboligturister som står for mesteparten av gjestedøgnene på Sørlandskysten, med 2,4 millioner gjestedøgn i 2023. Totalt har det vært en 7 prosent vekst i gjestedøgn siden 2012. Som figuren til høyre viser var veksten noe avtakende før pandemien, men har tatt seg opp igjen de siste par årene.

Gjestedøgnstallene som legges til grunn i analysen kommer kun fra tilreisende som er bosatt utenfor regionen. De som bor på Sørlandskysten og som har fritidsbolig der, er med andre ikke regnet med. Årsaken til det er at det er sannsynlig at en stor del av forbruket deres ville funnet sted i regionen uavhengig om de tilbragte tid på fritidsboligen eller ikke. I 2023 var det 1,8 millioner lokale gjestedøgn på regionens fritidsboliger. I analysen legger vi til grunn at det er 187 gjestedøgn årlig per fritidsbolig. Dette er et nasjonalt estimat basert på en rekke fritidsboligundersøkelser.

Utvikling i gjestedøgn fra tilreisende på fritidsboliger (venstre akse) og fritidsboligutbygging fra tilreisende (høyre akse) på Sørlandskysten. Kilde: SSB og Menon

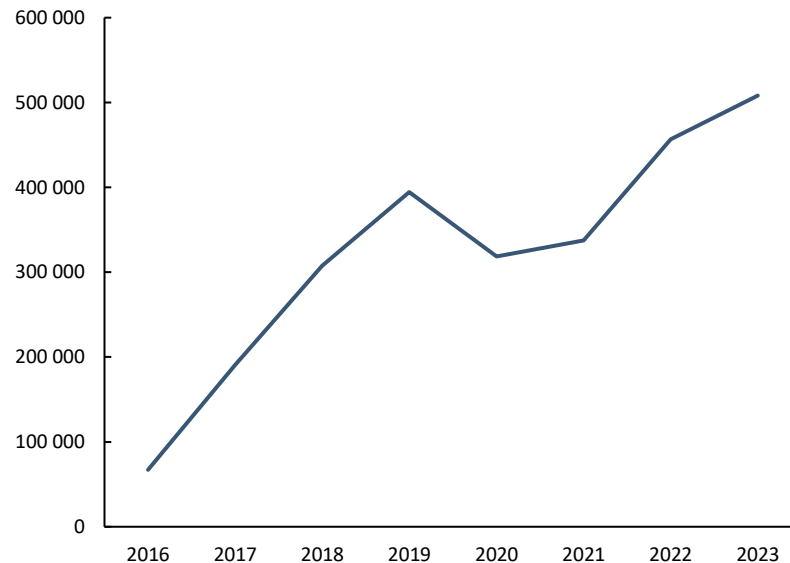

Airbnb: Sørlandskysten har opplevd sterk vekst i Airbnb-gjestedøgn, med 400 000 flere gjestedøgn i 2023 enn i 2016

Overnatting på Airbnb har blitt stadig mer populært på landsbasis, samtidig som flere og flere stiller boligene sine til disposisjon. Noe av veksten kan også forklares ved at Airbnb-utleie helt fra starten hatt skattefordeler sammenliknet med kommersiell utleie, som har gjort det attraktivt å stille boligen sin til utleie. Noe av dette ble søkt rettet opp da det fra og med skatteåret 2020 trådte i kraft egne skatteregler for såkalt korttidsutleie i egen bolig.

I 2023 var det hele 510 000 gjestedøgn på Airbnb på Sørlandskysten, noe som er en 660 prosent økning fra 2016. Den relative veksten kan likevel ikke sies å være høyere enn det man har sett på andre reiselivsdestinasjoner. Under pandemien ble gjestedøgnene noe redusert, men det har vært sterk vekst både før og etter.

Utvikling i gjestedøgn på Airbnb på Sørlandskysten. Kilde: AirDNA

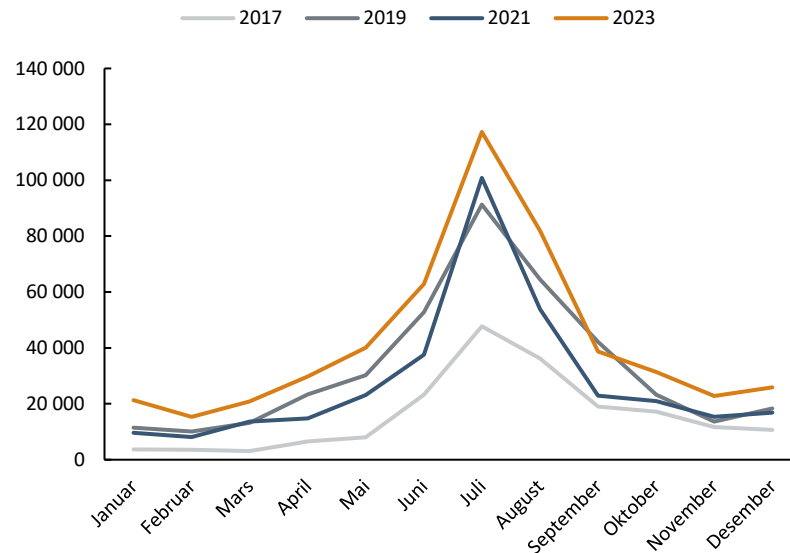

Airbnb: Det kommer flest Airbnb-gjester i juni, juli og august, men det har vært en gradvis trend mot større andel vinterbesøk

Flest Airbnb-gjester kommer i sommerhalvåret, spesielt i juni, juli og august. Dette har vært tilfellet i samtlige år siden 2016. Likevel har det vært en gradvis forskyvning mot flere besøkende i vinterhalvåret, som er fra november t.o.m. april. I 2016 var 86 prosent av alle besøkene i sommerhalvåret, mens denne andelen var 77 prosent i 2019 og 73 prosent i 2023. Andelen som kommer i juli er ni prosentpoeng lavere i 2023 enn i 2016.

Generelt er dette positivt, ettersom det i større grad sperrer turiststrømmen utover året.

Utvikling i sesongprofil for Airbnb-gjestedøgn for 2017, 2019, 2021 og 2023 på Sørlandskysten. Kilde: AirDNA

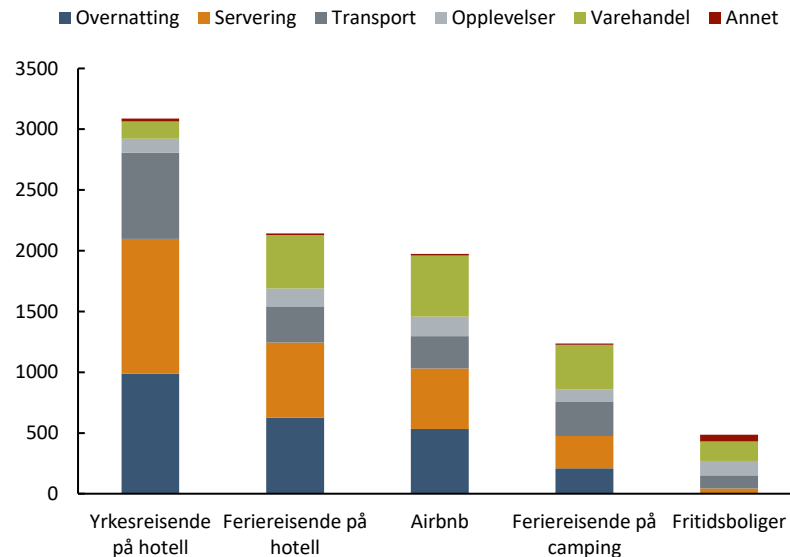
Yrkesreisende på hotell har det høyeste døgnforbruket, mens tilreisende fritidsboligturister har det laveste

Innovasjon Norges Turistundersøkelse ligger til grunn for beregningene av forbruk i denne analysen. Her har et stort antall reisende på forskjellige destinasjoner blitt intervjuet om blant annet hvor mye penger de har brukt på reisen. Vi tar utgangspunkt i Innovasjon Norges turistundersøkelse fra 2019, hvor tallene har blitt inflasjonsjustert og harmonisert med SSBs satellittregnskap, samt SSBs overnattingsstatistikk og Menons regnskapsdatabase.

Figuren til høyre viser gjennomsnittlig estimert døgnforbruk for ulike segmenter. Vi finner at det er yrkesreisende på hotell som har det høyeste forbruket, disse hadde i gjennomsnitt 3 100 kroner per døgn på Sørlandskysten. På den annen side finner vi at fritidsboligturistene har det laveste døgnforbruket, med 490 kroner. Dette skyldes blant annet at de ikke har forbruk knyttet til overnatting.

Det foreligger usikkerhet i tallene. Tallene er basert på 2019-data, hvor man i kjølvannet av pandemien har sett endringer i turisters reisemønster.¹ Samtidig er dataene selvrapportert forbruk, og kan derfor være en feilkilde i seg selv. Likevel innhenter Innovasjon Norge forbruksdata til Turistundersøkelsen fra et bredt spekter av attraksjoner, overnattingssteder, flyplasser, havner og liknende.

Gjennomsnittlig døgnforbruk blant turistgrupper fordelt på forbrukskategorier i 2023 på Sørlandskysten. Kilder: Innovasjon Norges Turistundersøkelse og TØI; SSBs overnattingsstatistikk og satellittregnskap; Menons regnskapsdatabase.

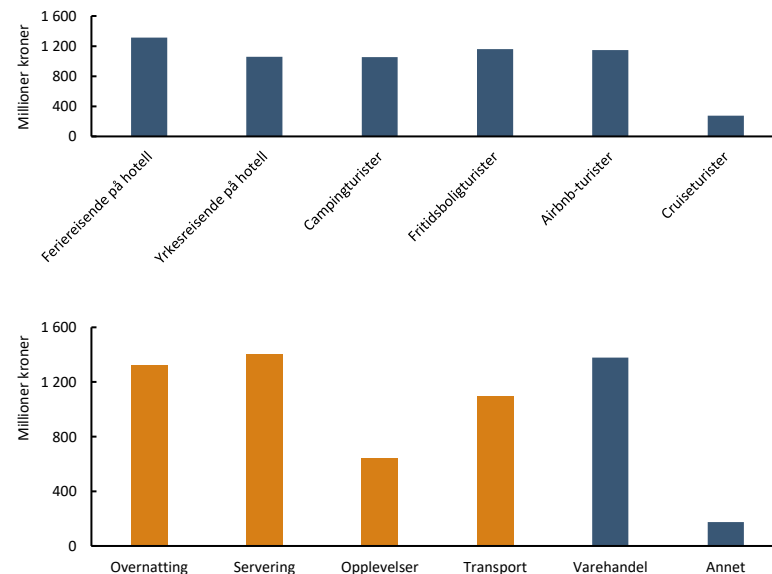
23 prosent av forbruket fra de tilreisende legges igjen i varehandel

Totalt står tilreisende for 6 milliarder kroner i forbruk. Feriereisende på hotell står for størst forbruk, med 1,3 milliarder kroner i 2023. Yrkesreisende på hotell, campingturister, fritidsboligturister og Airbnb-turister stod for mellom 1,1 og 1,2 milliarder hver i forbruk. Cruiseturister stod for den laveste andelen av det totale forbruket, med 5 prosent.

Den nederste figuren viser i hvilke bransjer forbruket finner sted. Reiselivsbransjene mottar 74 prosent av forbruket, mens resten tilfaller andre næringer. Servering mottok 1,4 milliarder kroner i 2023. Overnatting og transport mottok henholdsvis 1,3 og 1,1 milliarder, mens opplevelser mottok 640 millioner.

Tilreisende til Sørlandskysten brukte 1,6 milliarder kroner i andre deler av regionens næringsliv. Det meste av forbruket går til varehandel som har en beregnet omsetning på 1,4 milliarder fra de tilreisende. Særlig norske feriereisende og tilreisende som bor på Airbnb har et relativt høyt forbruk på varehandel. Dette viser at de tilreisende har et betydelig forbruk utenfor de klassiske reiselivsbransjene.

De tilreisendes forbruk fordelt på segment (øverst) og de tilreisendes forbruk fordelt på bransje (nederst) i 2023 på Sørlandskysten. Kilde: Menon Economics

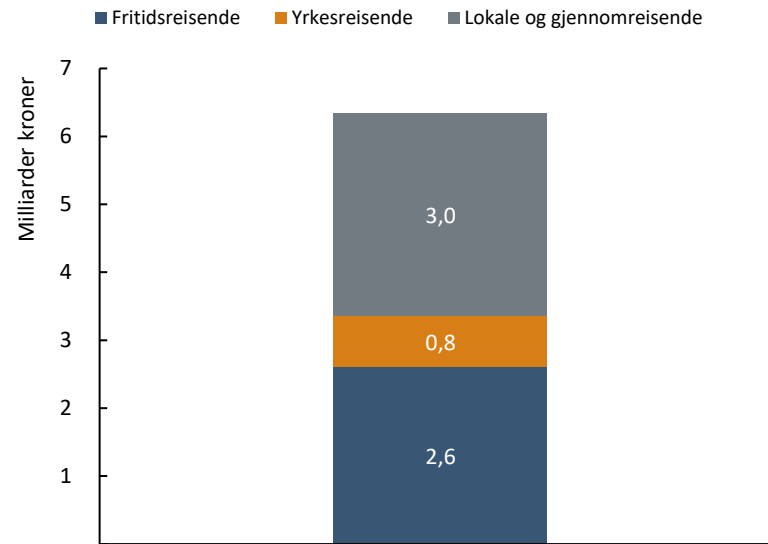
Tilreisende står for om lag 50 prosent av omsetningen i innholdsbransjene på Sørlandskysten

Innholdsbransjene består av overnatting, servering og opplevelser. Ved å sammenligne den beregnede omsetningen fra tilreisende i innholdsbransjene med den totale omsetningen kan de tilreisendes betydning for reiselivet i regionen belyses.

På forrige side har vi beregnet at de tilreisende la igjen i overkant av 3,4 milliarder kroner i innholdsbransjene på Sørlandskysten i 2023. Totalt sett omsatte innholdsbransjene for 6,3 milliarder kroner samme år. Det betyr at tilreisende stod for 53 prosent av omsetningen i innholdsbransjene i 2023.

Slik figuren til høyre illustrerer utgjorde fritidsreisende og yrkesreisende henholdsvis 41 og 12 prosent av omsetningen i innholdsbransjene. De resterende 47 prosentene av omsetningen i disse bransjene kan derfor knyttes til lokalbefolkningen, dagsbesøkende eller gjester som benytter ikke-kommersielle overnattingsformer. Fellesnevneren for denne gruppen er at de ikke fanges opp av overnattingsstatistikken.

Omsetningen i reiselivets innholdsbransjer på Sørlandskysten fordelt på fritidsreisende, yrkesreisende, samt på lokalbefolkning og gjennomreisende. Kilde: Menon Economics

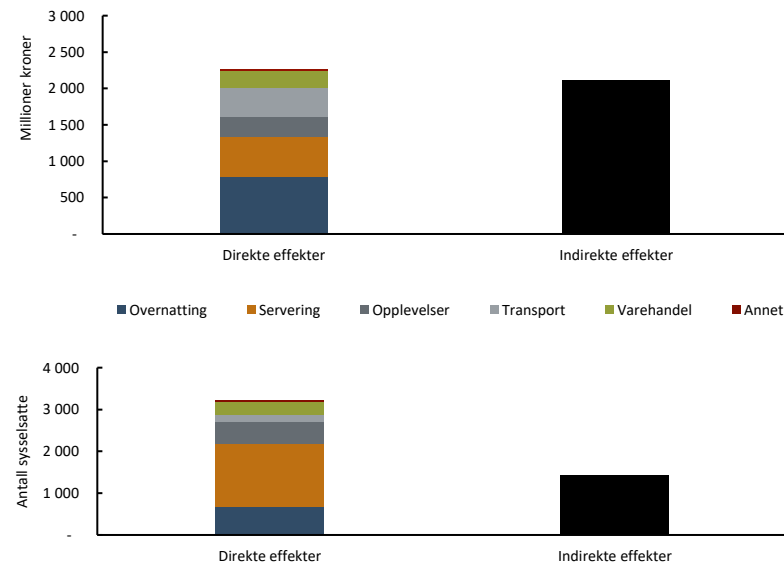
Forbruket fra de tilreisende la grunnlaget for 2,3 milliarder kroner i direkte verdiskaping og 3 200 i direkte sysselsetting

Basert på det estimerte forbruket fra de tilreisende¹ beregnes ringvirkningseffekter. Beregningene viser at forbruket la grunnlaget for 2,3 milliarder kroner i direkte verdiskaping og 3 200 direkte sysselsatte. Det betyr at disse verdiene ble generert direkte i bedriftene de tilreisende handlet i. All denne verdiskapingen og sysselsettingen fant derfor sted på Sørlandskysten.

Videre er det beregnet 2,1 milliarder kroner i indirekte verdiskaping og 1 400 personer som er indirekte sysselsatte. De indirekte effektene viser til økonomiske verdier som finner sted lenger ned i verdikjeden gjennom at bedriftene kjøper varer og tjenester fra underleverandører. Dersom en tilreisende kjøper et måltid på restaurant, vil den generere verdi både hos restauranten (direkte effekter), men også hos restaurantens underleverandører som leverer ingredienser til måltidet (indirekte effekter). I motsetning til de direkte effektene, finner de indirekte effektene sted i hele landet, og en forholdsvis liten del tilfaller regionen.

De tilreisendes forbruk legger grunnlaget for 3 prosent av verdiskapingen og 4 prosent av sysselsettingen i hele næringslivet på Sørlandskysten.

Direkte og indirekte verdiskapingseffekter fra tilreisendes forbruk (i millioner kroner) (øverst) og sysselsettingseffekter (nederst) i 2023 på Sørlandskysten. Kilde: Menon Economics

Innhold

Reiselivet på Sørlandskysten

Markedsperspektivet – tilreisende på Sørlandskysten

Næringsperspektivet – reiselivsnæringen på Sørlandskysten

Vedlegg

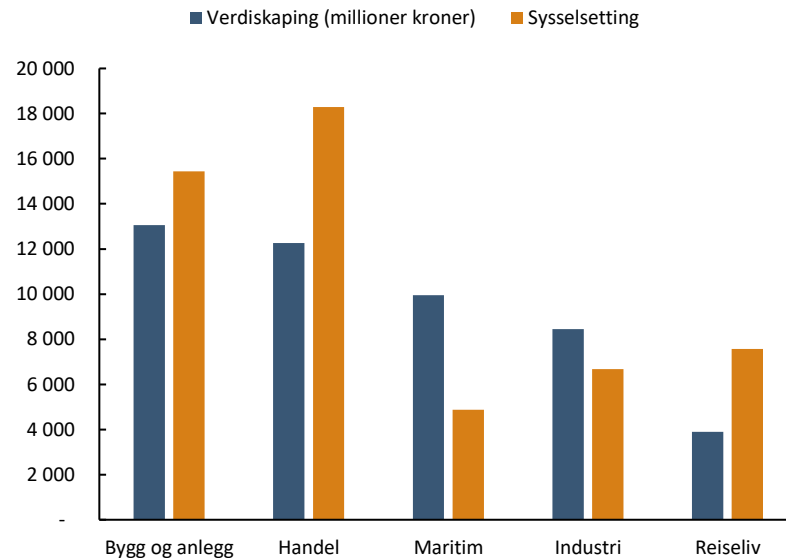

Reiselivsnæringen står for fire prosent av verdiskapingen og sysselsetter ni prosent av arbeidsstyrken på Sørlandskysten

Reiselivsnæringen på Sørlandskysten hadde en verdiskaping på 3,9 milliarder kroner i 2022.¹ Dette tilsvarer fire prosent av regionens totale verdiskaping, og gjør reiselivet til den åttende største næringen i regionen. Til sammenligning genererte de største næringene bygg og anlegg, handel og maritim verdiskaping for henholdsvis 13, 12 og 10 milliarder. Når det kommer til sysselsetting utgjør reiselivsnæringen imidlertid en større andel. Næringen sysselsatte nesten 7 600 personer, som tilsvarer 9 prosent av alle sysselsatte på Sørlandskysten.

At reiselivet på Sørlandskysten sysselsetter en såpass stor del av arbeidsstyrken i forhold til verdiskapingen som genereres forteller oss at næringen er arbeidskraftintensiv, og har lav produktivitet. Ettersom reiselivsnæringen har en høy andel deltids- og sesongansatte, medfører det at antall årsverk per sysselsatt er lav. Dette er ikke særegent for regionen, men heller ett trekk ved reiselivsnæringen generelt. Det er også viktig å understreke at reiselivet har høy andel sesong- og deltidsansatte, så verdiskaping per årsverk er vesentlig høyere enn verdiskaping per sysselsatt.

Verdiskaping og sysselsetting for de fire største næringene og reiselivet på Sørlandskysten i 2022. Kilde: Menon Economics

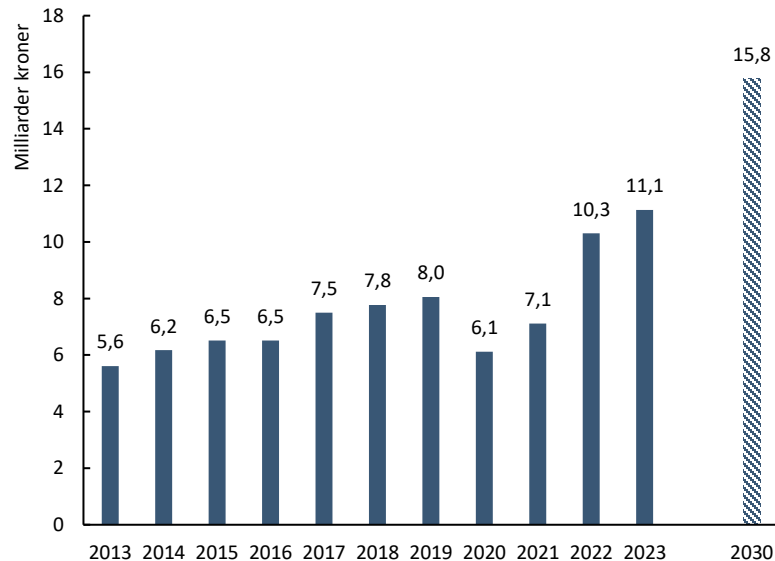
Reiselivsnæringens omsetning har steget med åtte prosent i året siden 2013, og det forventes videre vekst mot 2030.

I 2023 var omsetningen på Sørlandskystens reiseliv estimert til 11,1 milliarder kroner.¹ Dette utgjør en økning på 98 prosent sammenlignet med 2013, som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekst på syv prosent. Veksten på Sørlandskysten har vært høyere enn det man har observert på flere andre reiselivsdestinasjoner.

Under pandemiens først år falt omsetningen med 24 prosent, men hentet seg imidlertid raskt inn igjen i 2022 når restriksjonene ble opphevet. I forhold til andre reiselivsdestinasjoner, ble Sørlandskysten i mindre grad påvirket av pandemien.

Våre prognoser indikerer at veksten vil avta noe i de kommende årene, og at reiselivet vil omsette for 15,8 milliarder kroner i 2030. Mellom 2023 og 2030 tilsier prognosemodellen en gjennomsnittlig årlig vekst på fem prosent. Dette tilsvarer en total vekst på 42 prosent mellom 2023-2030.

Historisk utvikling i omsetning og prognoser for 2030 på Sørlandskysten. Historiske tall i løpende kroner, 2030-prognosen er i faste 2023-kroner. Kilde: Menon Economics

De fem reiselivsbransjene hadde en samlet verdiskaping på 4 milliarder kroner og en sysselsetting på 7 700 personer i 2023

Det er fem bransjer som utgjør det vi vanligvis definerer som reiselivsnæringen; overnatting, servering, opplevelser, transport og formidling. Reiselivsnæringen kan også deles inn i innholds- og tilgjengelighetsbransjer. Innholdsbransjene handler om å skape et godt reiselivsprodukt lokalt, mens tilgjengelighetsbransjene legger til rette for å frakte turistene dit de skal, og organisere tilbud.

På Sørlandskysten genererte reiselivet i 2023 totalt en verdiskaping på 4 milliarder kroner, med en sysselsetting på 7 700 personer. Figuren til høyre viser hvordan verdiene fordeles seg utover bransjene. Innholdsbransjene har samlet en verdiskaping på 2,5 milliarder kroner, mens tilgjengelighetsbransjene står for de resterende 1,5 milliarder kronene.

Overnatting - består av hoteller, pensjonater, moteller, hytter, campingplasser, vandrerhjem, ferieleiligheter, turisthytter og annen overnatting.

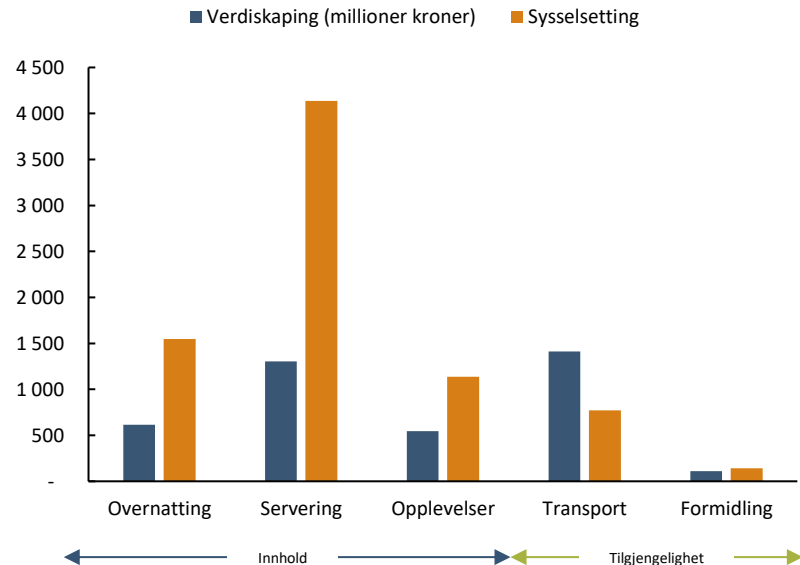
Servering - omfatter typisk restauranter, kafeer, gatekjøkken og drift av barer og puber.

Opplevelser - inneholder de fleste aktiviteter som man kan tenke seg en turist kan benytte når denne er på reise. Dette er opplevelsesaktiviteter, fornøynelses- og temparker, alle typer museer og historiske bygninger og severdigheter, botaniske og zoologiske hager, taubaner og skiheiser.

Formidling - består av aktører som reisebyråer, turistkontorer, reisearrangørvirksomhet, guider og reiseledere.

Transport - omfatter bedrifter som frakter passasjerer med jernbane, kysttrafikk med passasjerer, innenlandske kyststruter med passasjerer og turbiltransport.

Reiselivsbransjenes verdiskaping (i millioner kroner) og sysselsetting i 2023 på Sørlandskysten. Kilde: Menon Economics

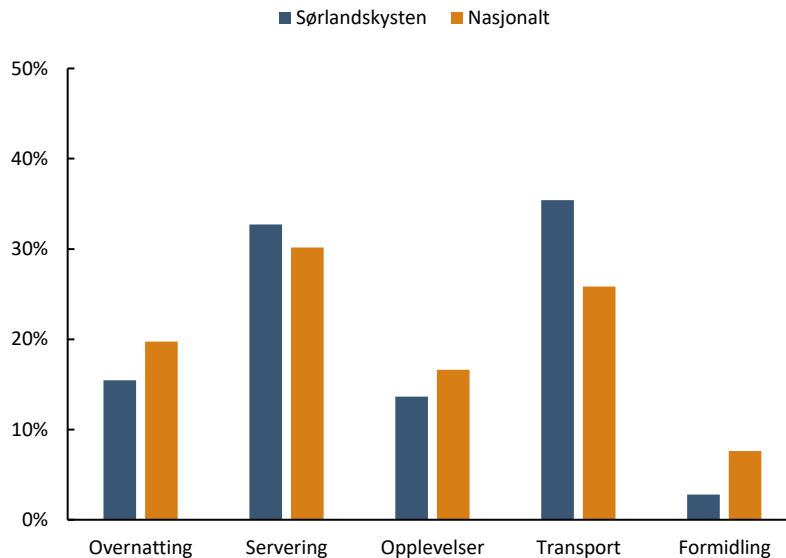
Transport er den største reiselivsbransjen på Sørlandskysten

Samlet generer innholdsbransjene 62 prosent av reiselivets verdiskaping i regionen. Servering utgjør 33 prosent av verdiskapingen og er med det regionens største reiselivsbransje. Deretter følger overnatting og opplevelser som hver står for henholdsvis 15 og 14 prosent av verdiskapingen. Tilgjengelighetsbransjene transport og formidling står for henholdsvis 35 og 4 prosent av næringens verdiskaping.

I forhold til Norge som helhet, er det transportbransjen på Sørlandskysten som skiller seg mest ut, ved å være ti prosentpoeng høyere enn nasjonalt. Dette har sammenheng med Color Line i Kristiansand, som generer svært høy verdiskaping.

Videre er formidling fem prosentpoeng lavere enn nasjonalt, mens opplevelser er tre prosentpoeng lavere.

Andelen av verdiskaping som reiselivsbransjene utgjør av reiselivet på Sørlandskysten og nasjonalt i 2023. Kilde: Menon Economics

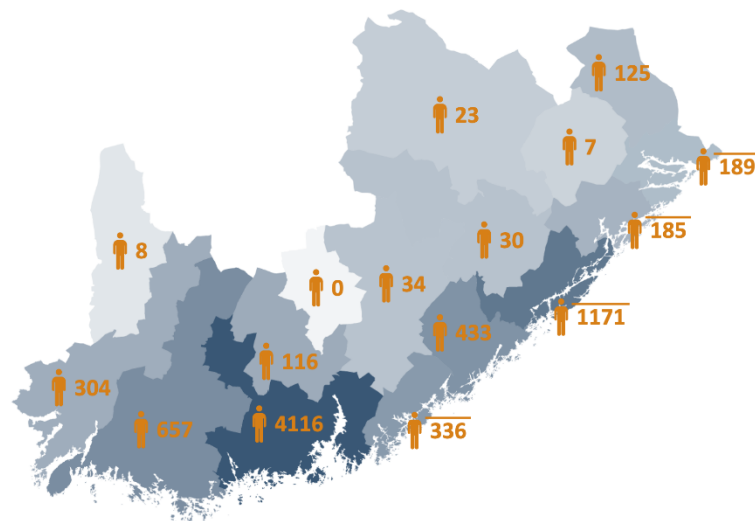

Kristiansand står for to tredjedeler av verdiskapingen og over halvparten av sysselsettingen på Sørlandskysten

Kristiansand er kommunen som har mest aktivitet fra reiselivsnæringen med 2,7 milliarder kroner i verdiskaping og omtrent 4 100 sysselsatte. Kommunen utgjør med det 67 prosent av verdiskapingen og 53 prosent av sysselsettingen på Sørlandskysten. Etter Kristiansand følger Arendal og Lindesnes som de største reiselivskommunene i regionen. Kommunene har henholdsvis 420 og 240 millioner kroner i verdiskaping fra reiselivet. Til sammen står disse tre kommunene for 84 prosent av verdiskapingen og 77 prosent av sysselsettingen på Sørlandskysten.

Kommunene Iveland, Hægebostad, Froland, og Åmli er blant de med lavest aktivitet i reiselivsnæringen.

Sysselsetting og verdiskaping for reiselivsnæringen i de ulike kommunene i de ulike kommunene på Sørlandskysten i 2023.¹ Mørkere blåfarge indikerer høyere verdiskaping fra reiselivsnæringen. Tallene i oransje viser antall sysselsatte. Kilde: Menon Economics

Samtlige bransjer, med unntak av formidling, har opplevd sterk vekst på Sørlandskysten

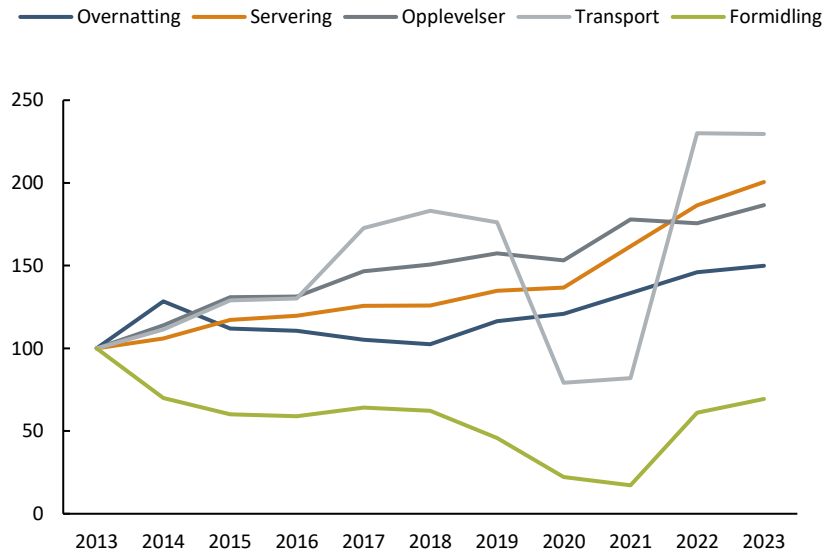
Reiselivsnæringens verdiskaping på Sørlandskysten har steget med 87 prosent siden 2013. I det følgende ser vi på hvordan utviklingen har vært per reiselivsbransje.

Transport har hatt den største veksten, med en økning på 130 prosent mellom 2013 og 2023. Dette skyldes i stor grad at Color Line har økt verdiskapingen med hele 860 millioner. Color Line ble offisielt etablert i 1990, men fergeforbindelsen mellom Kristiansand og Europa har historie helt tilbake til 1872.¹ Det store fallet under pandemien kan tilskrives at Color Line ble kraftig påvirket av restriksjoner.

Servering har doblet sin verdiskaping siden 2013. I tillegg til at store aktører som Sjøhuset Restaurant i Kristiansand har økt sin verdiskaping jevnt gjennom perioden, har det kommet til netto 66 nye serveringssteder med positiv verdiskaping siden 2013.

Opplevelser og overnatting har økt sin verdiskaping med henholdsvis 87 og 50 prosent. Veksten i disse bransjene er spesielt drevet av Dyreparken. Formidling har er den eneste bransjen med negativ utvikling på 31 prosent. Antallet formidlingsselskaper har blitt redusert med to tredjedeler siden 2013.

Indeksert utvikling i verdiskaping per reiselivsbransje på Sørlandskysten. Referanseåret 2013=100. Kilde: Menon Economics

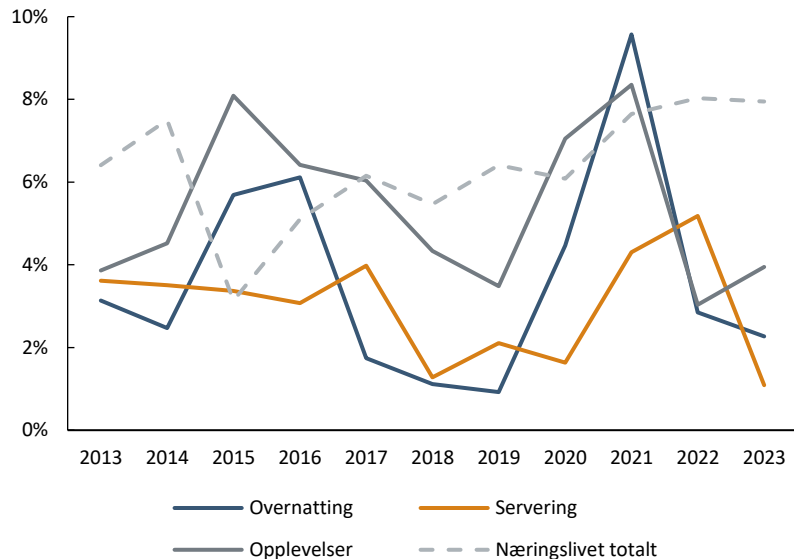
Reiselivsnæringen på Sørlandet har lavere driftsmargin enn næringslivet for øvrig, men lønnsomheten er god sammenlignet med resten av landet

Figuren til høyre viser utviklingen i lønnsomheten til innholdsbransjene, det vil si overnatting, servering og opplevelser, samt for næringslivet for øvrig.

Overnatting har hatt en gjennomsnittlig driftsmargin de siste ti årene på fire prosent. Figuren illustrerer imidlertid at driftsmarginen har vært svært volatil, og spenner fra 10 prosent under pandemien til nærmere null i årene før. Etter pandemien har lønnsomheten falt kraftig. Opplevelser og servering har hatt gjennomsnittlige driftsmarginer på henholdsvis fem og tre prosent. Etter to gode år i 2021 og 2022 falt serveringsbedriftenes driftsmargin kraftig i 2023.

Som figuren viser er lønnsomheten i næringslivet for øvrig høyere enn i reiselivsbransjene de fleste år, blant annet i 2022 og 2023. Dette er ikke særegent for Sørlandskysten, ettersom det kjennetegner de aller fleste reiseleivsdestinasjonene. Generelt er reiselivsbransjen kjent for å ha lav driftsmargin. En av bransjens store utfordringer er den ujevne sesongstrukturen. Store deler av næringen har høy aktivitet i noen hektiske sommermånedene, mens det er betydelig mindre besøk resten av året. For mange bedrifter resulterer dette i drift med tap i visse perioder av året.

Utvikling i lønnsomhet per innholdsbransje og næringslivet som helhet (oljeselskaper og finans holdt utenom) på Sørlandskysten, målt som driftsmargin. Kilde: Menon Economics

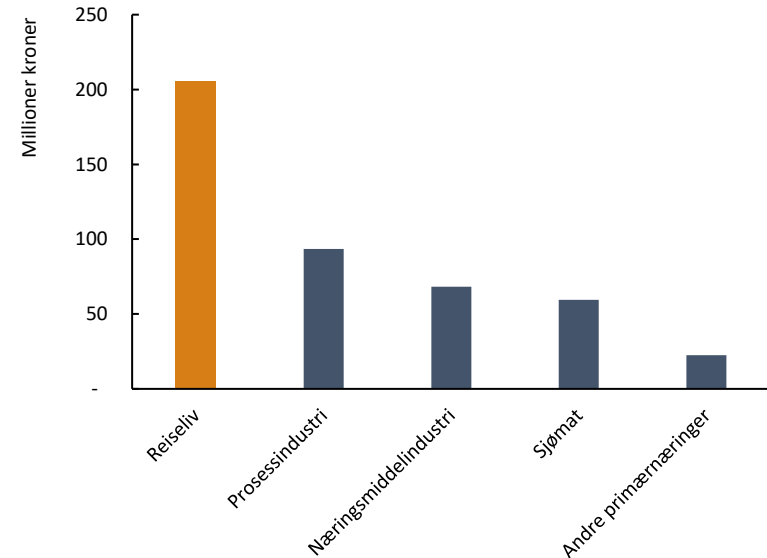

Reiselivsbedriftene genererer 205 millioner kroner i skatteinntekter til kommunene

Vi har beregnet at kommunale skatteinntekter fra reiselivet var på 205 millioner kroner i 2022. Dette er altså skatteinntekter som genereres i reiselivsbedriftene som er registrert i regionen. Mye av skatteinntektene tilfaller regionen, men kan også betales til andre kommuner utenfor regionen. Årsaken til det er at skattene går til kommunene hvor arbeidstakerne er bosatt.

Reiselivet genererte mer skatteinntekter enn prosessindustrien og næringsmiddelindustrien til sammen, som hver bidro med henholdsvis 94 og 68 millioner kroner. Sjømatnæringen bidro med 59 millioner kroner, mens andre primærnæringer genererte 22 millioner kroner i skatteinntekter.

Beregnete kommunale skatteinntekter som genereres på Sørlandskysten i 2022 fra reiselivet sammenliknet med skatteinntekter fra og fire andre næringer.¹ Kilde: Menon Economics

Innhold

Reiselivet på Sørlandskysten

Markedsperspektivet – tilreisende på Sørlandskysten

Næringsperspektivet – reiselivsnæringen på Sørlandskysten

Vedlegg

Vedlegg: Tabell over sysselsetting og reiselivets verdiskaping i kommunene

Sysselsetting og verdiskaping for reiselivsnæringen i de ulike kommunene på Sørlandskysten i 2023. Kilde: Menon Economics

Kommune	Sysselsatte	Verdiskaping i millioner
Kristiansand	4 116	2 681
Arendal	1 171	418
Lindesnes	657	243
Grimstad	433	163
Lillesand	336	128
Lyngdal	304	94
Tvedestrand	185	89
Risør	189	69
Gjerstad	125	38
Vennesla	116	30
Froland	30	11
Birkenes	34	11
Åmli	23	5
Vegårshei	7	1
Hægebostad	8	1
Iveland	-	-

Merk: Iveland har ingen registrerte sysselsatte i aksjeselskaper innenfor reiselivet.

Definisjon av sentrale begreper og beskrivelse av ringvirkningsmodellen

- **Verdiskapingen** i en bedrift er definert som summen av lønnskostnader og bedriftens driftsresultat, korrigert for kapitalslit og nedskrivninger. Dette er også kjent som bruttoprodukt/BNP og er en av de mest sentrale samfunnsøkonomiske størrelsene, fordi det er den som legger grunnlag for velferd gjennom forbruk og skatter.
- **Sysselsetting** viser til antallet heltids- og deltidsansatte. Det må ikke forveksles med antall årsverk som viser til antall heltidsstillinger. Antallet sysselsatte er derfor større enn (eller lik) antall årsverk.
- **Driftsmargin** er forholdet mellom driftsresultatet og omsetningen til en bedrift. Den gir en indikasjon på en bedrifts lønnsomhet. Driftsmarginen kan ses på som hvor mange kroner en bedrift sitter igjen med for hver 100-lapp som omsettes, og forteller hvor mye bedriften sitter igjen med til å dekke kapitalkostnader (før renter og skatt).

Om ringvirkningsmodellen

Aktiviteten i ulike næringer er tett bundet sammen. Når etterspørselen øker i en næring, vil det forplante seg til andre deler av økonomien, gjennom næringenes vare- og tjenestekjøp hos sine leverandører. Dette er også tilfellet i reiselivsnæringen. Når turistene kjøper opplevelsespakker eller varer og tjenester vil det føre til økt sysselsetting hos bedriftene, i tillegg til sysselsetting hos deres leverandører igjen. Dette utgjør det vi kaller *ringvirkningseffekter*.

Menon har utviklet en økonomisk beregningsmodell for reiseliv for å kunne estimere ringvirkninger av tilreisendes lokale forbruk. Vi legger de estimerte gjestedøgnene etter overnattingsform og segment til grunn for beregningene av økonomiske effekter. Estimaten på gjestedøgn er basert på data fra SSB, AirDNA og Kystdatahuset Deretter benyttes informasjon om gjennomsnittlig døgnforbruk fra undersøkelser gjennomført av Innovasjon Norge og TØI. Det gir totalt forbruk (omsetning) i ulike vare- og tjenestekategorier, både innen bransjene i reiselivsnæringen og relaterte næringer som handel og bygg og anlegg. Forbruket omregnes deretter til direkte og indirekte ringvirkninger i form av verdiskaping og sysselsetting.

